

Paul Merwart, kunstenaar, ambtenaar en avonturier

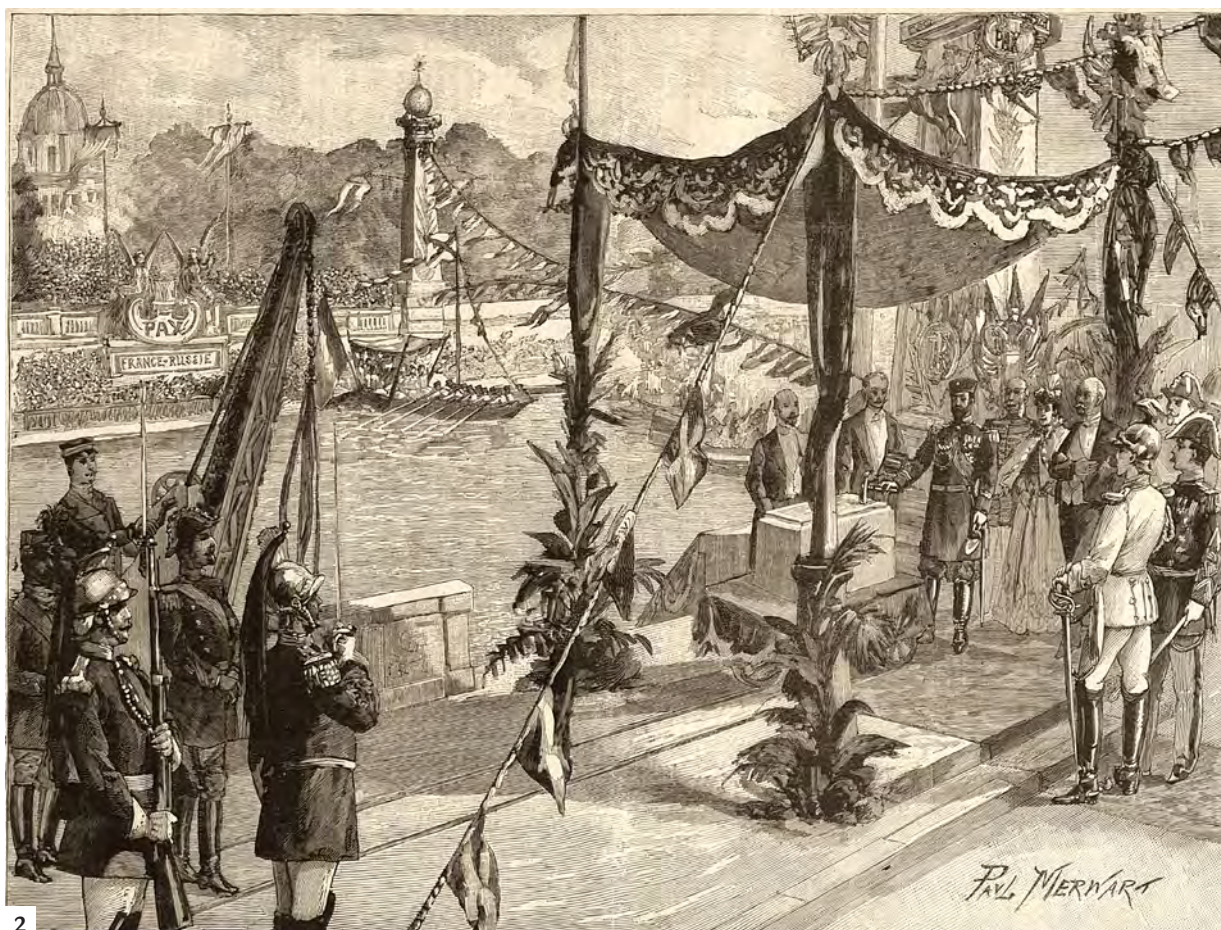
Het korte, maar veelbewogen leven van Paul Merwart (1) begint in 1855 in het Oekraïense dorp Marianovka (toen Russisch) om in 1902 dramatisch te eindigen op het Mid-den-Amerikaanse eiland Martinique.

Merwarts vader is Fransman, zijn moeder een Poolse. Ze behoren tot de hogere sociale klasse en daardoor kan Paul techniek gaan studeren in Lviv (toen Oostenrijks) en later in Graz (Oostenrijk). Als hij bij een duel gewond raakt, reist hij naar Italië om te herstellen. Zijn verblijf in Italië verruimt zijn blik en brengt hem ertoe een studie in de schilderkunst te beginnen. Hij studeert in Wenen, München en Düsseldorf en ten slotte in Parijs, waar hij de École des Beaux-Arts bezoekt (1877-1884). Tijdens zijn studie werkt hij als journalist annex tekenaar voor *Le Monde Illustré* in Frankrijk (2, de eerste steenlegging voor de Pont Alexandre III). Later werkt hij voor het blad in Rusland en in Oostenrijk-Hongarije. Na zijn afstuderen strijkt hij neer in Parijs en vraagt daar het Franse staatsburgerschap aan.

In de jaren die volgen, beoefent hij vele vormen van kunst: hij schildert historische taferelen en daarnaast illustreert hij boeken en tijdschriften. Muren en plafonds van representatieve gebouwen voorziet hij van decoraties.

1

2

3

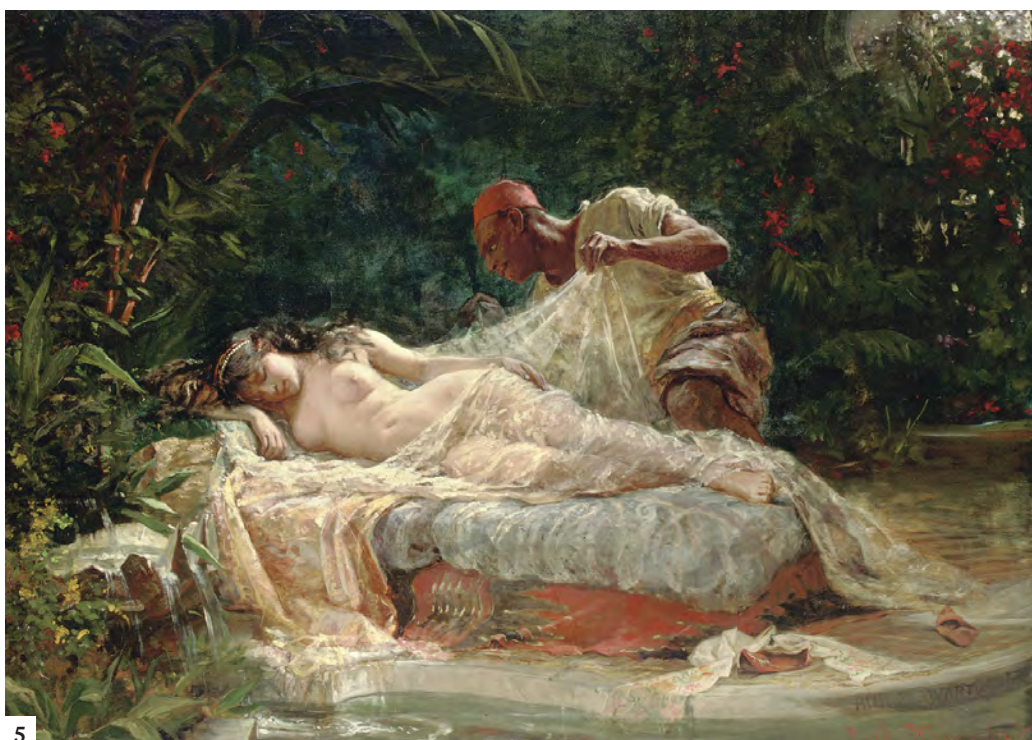

4

Ook reclameaffiches (3) en decoratiewerk voor tentoonstellingen gaat hij niet uit de weg. In zijn vrije werk zien we humoristische schilderstukken, bijvoorbeeld 'Het mislukte aanzoek' (4) maar ook spotprenten op politici. Geleidelijk bouwt hij een reputatie op, onder andere als portretschilder, met cliëntèle uit de 'betere kringen'. In 1896 krijgt hij een aanstelling als kunstschilder voor het Ministerie van Koloniën. Bij die benoeming heeft zijn broer Emil waarschijnlijk een belangrijke rol gespeeld; die is namelijk gouverneur van de Franse overzeese gebiedsdelen.

De Franse overheid toonde altijd groot respect voor de cultuur van de gekoloniseerde gebieden. Dat blijkt onder

andere uit de ontwerpen voor de zegels van de koloniën. Die hebben vaak de koloniën zelf als onderwerp, zowel de inwoners als de cultuur zijn vaak het thema. Merwart en andere kunstenaars hebben de taak om de Fransen een blik op die cultuur en op het leven in de koloniën te bieden. Met de status van ambtenaar maakt hij reizen naar de koloniën in Afrika, zoals Senegal, Soedan, Congo, Tunesië, Mauritanië en Somalië. In al deze landen maakte hij talloze schilderijen en tekeningen. Onder invloed van deze reizen en van de tijdgeest eind negentiende eeuw verschijnen er in zijn vrije werk exotische thema's. Eerlijk gezegd vallen sommige werken onder wat we nu soft porno zouden bestempelen, zoals 'De droom' (5).

5

Wanneer hij terugkeert van de reis naar Soedan in 1897, loopt hij een zware longontsteking op, waaraan hij bijna overlijdt. Terwijl hij herstelt van deze ziekte, begint hij met het ontwerpen van een serie postzegels voor de koloniën. Op 1 mei 1900 verschijnt de eerste serie postzegels met twee ontwerpen, ontleend aan Merwarts schilderijen. Deze zegels zijn bestemd voor Congo Français (landnaam op de zegels, nu République du Congo). Het ene ontwerp toont een panter (6), het andere een pygmee-vrouw van de Baka stam. De naam van de ontwerper staat steeds linksonder, in de randversiering, in zo klein mogelijke letters (7). Rechts-onder staat de naam van de graveur, meestal Jules-Jacques Puyplat.

6

7

Voor de Afrikaanse koloniën maakt hij in totaal zes ontwerpen. Naast de eerstgenoemde zijn dat de moskee van Tjadoura (8), een dromedarisrijder, inheemse krijgers en een laan met kokospalmen in Libreville.

8

De ontwerpen werden voor verschillende koloniën gebruikt. Omdat de indeling van die gebieden in het begin van de twintigste eeuw nog wel eens werd gewijzigd, zijn verschillende zegels voorzien van een opdruk met de gewijzigde landsnaam. In 1899 wordt hij tevens benoemd

tot schilder van het Ministerie van Marine. Hij bezoekt Frans Guyana, maakt een lange reis door het land en sluit die af met een expositie van het resultaat: 79 schilderijen. Hij ontwerpt drie postzegels voor Frans-Guyana: een miereneter (9), een goudwasser en een kokosnotenplantage in Cayenne.

9

Ook bezoekt hij de Franse Caribische eilanden. In april 1902 wordt hij als lid van een regeringscommissie naar het eiland Martinique gestuurd om de activiteit van de vulkaan Mont Pelé te onderzoeken (10).

10

In de ochtend van 8 mei begint hij, samen met een andere functionaris, de helling van de vulkaan te beklimmen. Tot dat moment produceerde die alleen rook en as. Een ooggetuige vertelt later hoe een fruitverkoper de mannen waarschuwde: "Ga niet! Zij (de vulkaan) is verschrikkelijk vandaag!" Merwart: "Het is mijn plicht!" De verkoper: "Bent u niet bang?" Merwarts antwoord: "Wil je dat we bang zijn voor zoiets natuurlijk?" Die dag sterft hij, als gevolg van een enorme uitbarsting van de vulkaan. Met hem sterven de meeste inwoners van de stad Saint-Pierre, gelegen aan de voet van de vulkaan, 28.000 personen.

Twee jaar na zijn overlijden, in 1904, verschijnen pas de zegels voor Frans Guyana. De laatste uitgiften verschijnen in 1924. Het zijn zegels voor Moyen Congo, voorzien van de opdruk 'Afrique Équatoriale Française'

en een zegel voor Guyana, met een overgedrukte hogere waarde.

De Franse koloniale zegels van rond 1900 werden uitgegeven in grote series; al gauw vijftien stuks. Meestal permanente zegels. Hoewel, wat heet permanent? Vaak was bij herdruk de kleur, het formaat of de afbeelding gewijzigd. Soms was er een toeslag voor het Rode Kruis, aangegeven door een rode opdruk. Zo nodig werd er zelfs een andere landsnaam als opdruk aangebracht. De zegels werden gedrukt in Parijs en een aanzienlijk deel ging rechtstreeks naar de handel, zonder in het overzeese gebied te zijn geweest. Deze aanpak, plus controle 'met de Franse slag', werkte fraude in de hand. In 1904 kwam er dan ook een schandaal aan het licht, dat internationale aandacht kreeg. Dankzij de *American Journal of Philately* van februari 1905 weten we dat dit schandaal als volgt in zijn werk ging.

Het Agentschap voor de Koloniën in Parijs regelde de drukopdrachten, de bevoorrading van de koloniën evenals de verkoop aan handelaren. De commissie die de gedrukte zegels moest controleren, vervulde die taak nauwelijks. Handelaren die hun bestellingen kwamen ophalen, vroegen daarom aan baliemedewerker Evrard uit te kijken naar afwijkende zegels. Dat deed de man aanvankelijk gratis, maar begon er later geld voor te vragen. Tot de dag, dat hij 21 vellen van honderd zegels aantrof van de Côtes des Somalis, waarop de afbeelding, een dromedaris met ruit, kopstaand was gedrukt (11).

11

De koper, dr. H. Voison, betaalde er hem, behalve de frankeerwaarde, 12.000 francs voor, ongetwijfeld een fantastisch bedrag voor een eenvoudig postambtenaar. Toen de bijzondere zegels op veilingen geweldige bedragen opbrachten, ontwaakte

de controlecommissie. Van toen af werd er serieus toezicht gehouden op de kwaliteit van de zegels én op de medewerkers. Toch bleven er kopstaande en andere afwijkende zegels opduiken. Niet alleen van Somalië, maar ook van Madagaskar en Congo. Onderzoek bracht aan het licht dat een van de drukkers voor eigen rekening de pers liet draaien. Voison en Evrard bleven blijkaar ongestraft, maar de drukker verdween achter de tralies. Volgens Voison, de auteur van het Amerikaanse artikel, is het verschil tussen de vervalste en oorspronkelijke zegels goed te zien, omdat de vervalser een dikkere papiersoort gebruikte. Maar niemand weet hoeveel vervalsingen er gedrukt zijn en of die eerste 21 vellen misschien ook op bestelling zijn gemaakt. Daarom houden de catalogi het erop dat alle kopstaande zegels vals zijn. Toch worden deze zegels nu nog aangeboden op E-bay voor 99 dollar (12). Zo is weer eens bewezen dat vervalsingen ook na een eeuw aantrekkingskracht hebben op (sommige) filatelisten.

12

De naam Merwart verdwijnt niet stilletjes uit het collectieve geheugen. Wie nu op internet rondneust, stuit al snel op posters met afbeeldingen van zijn werk, die nog volop te koop zijn. Soms met zwoele afbeeldingen zoals 'De droom' (5) maar net zo goed een stadsgezicht of een kinderportret. Ook vindt er altijd wel ergens een veiling plaats, waarop een van zijn werken voor duizenden euro's van eigenaar wisselt.

En dan zijn er nog de postzegels, weliswaar welgeteld negen verschillende ontwerpen, maar wel gedrukt met honderdduizenden. En daarmee brengt de filatelie kunst dicht bij iedereen, ook de kunst van Paul Merwart. Op mijn site www.polonica.info vindt u onder Topics/Merwart een overzicht van de Franse oud-kolonien die deze zegels uitgaven evenals andere informatie over Merwart.

□

Bronnen:

- Marc Legrand: "Chez les Artistes / Les Disparus / Paul Merwart", Revue moderne des arts et de la vie, 1 octobre 1902, Paris;
- Ludowik K. Malendowicz: "Somalia Francuska odwrotki znaczków z lat 1902-1903", Poolse maandblad 'Filatelista' 2003, nr. 3.